

4. Vztah město – venkov

4.1 Základní informace o projektu

Projekt **Vztahy město – venkov v Evropě** se orientuje na dané dvě složky tohoto vztahu, jejichž propojení chápe jako neoddelitelné, vzájemné a podstatně komplexnější než v minulosti. Na základě analýzy vztahu města a venkova, která je předmětem projektu, je sestavena nová typologie městsko-venkovských vztahů na území Evropské unie (úroveň NUTS3), která má svým univerzálním přístupem nahradit národní typologie, podléhající rozdílným národním klasifikačním systémům rurality/urbánnosti.

V závěru jsou formulována strategická doporučení pro relevantní politiky, jejichž cílem je životaschopný vztah obou prvků a všeobecný udržitelný rozvoj.

4.2 Národní typologie regionů

Národní typologie byla založena na kombinaci dvou faktorů – stupni rurality a hustotě osídlení. Pro každý z těchto faktorů byla zvolena třístupňová škála.

Faktory	Stupeň		
	Vysoký	Střední	Nízký
Stupeň rurality	> 110	90–110	< 90
Hustota osídlení	> 150 obyv./km ²	50–150 obyv./km ²	< 50 obyv./km ²

Tab. č. 2: Národní typologie regionů

(Pozn. Stupeň rurality je stanoven jako podíl venkovské populace a celkové populace, index národního průměru = 100)

Celkem bylo tedy získáno devět různých typů regionů, které byly dle hustoty osídlení sdruženy v následující tři nadřazené typy:

- převážně městské (hustě osídlené, středně osídlené, řídké osídlené),
- střední (hustě osídlené, středně osídlené, řídké osídlené),
- převážně venkovské (hustě osídlené, středně osídlené, řídké osídlené).

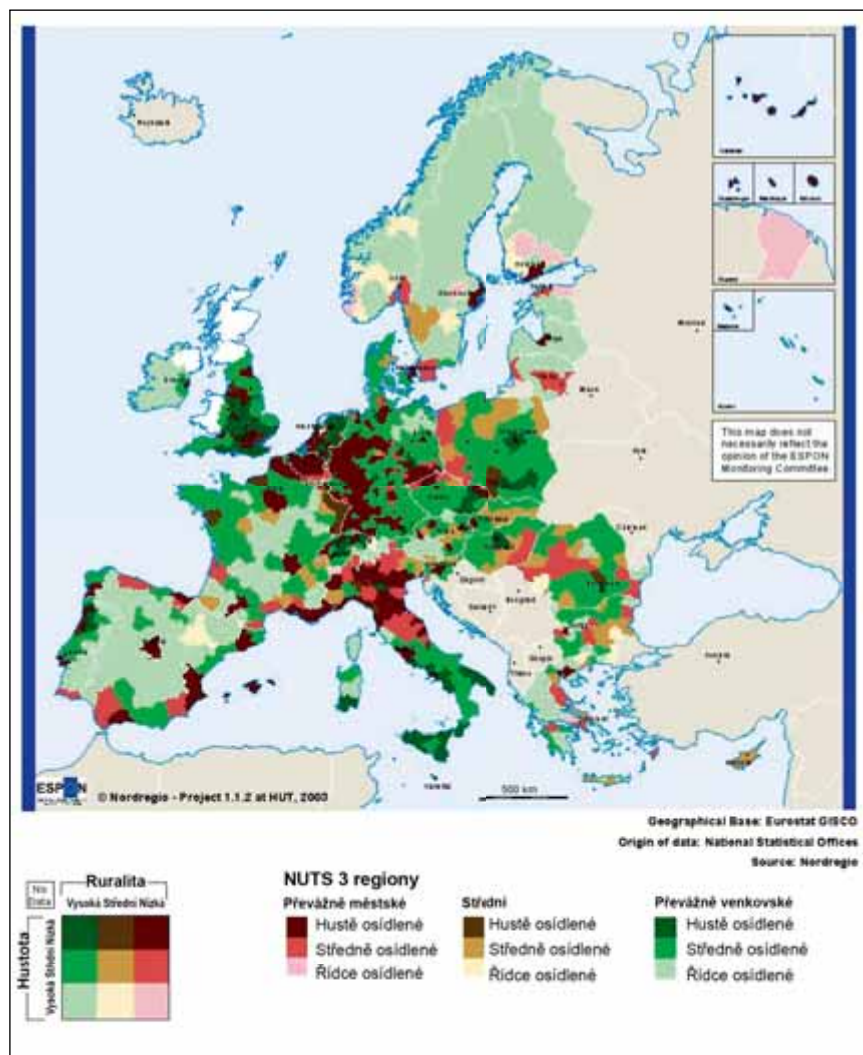
Jak vyplývá z mapy č. 17, jsou na území České republiky zastoupeny všechny tyto tři typy. Největší část území ČR přitom zaujímají regiony převážně venkovské – středně osídlené.

V podrobnějším měřítku se jedná o tyto typy:

- převážně městské – hustě osídlené (Ústecký kraj, Moravskoslezský kraj a Praha) a středně osídlené (Karlovarský kraj, Liberecký kraj),
- střední – středně osídlené (Královéhradecký kraj),
- převážně venkovské – hustě osídlené (Jihomoravský kraj a Olomoucký kraj) a středně osídlené (Plzeňský, Jihočeský, Středočeský, Pardubický a Zlínský kraj a kraj Vysočina).

Podobnou skladbu regionů jako ČR má Polsko a Maďarsko, případně jižní část Itálie a západní Francie a Dánsko.

Zcela odlišná je struktura regionů Norska, Švédska a Finska, kde je naprostá většina jejich území charakterizována jako regiony převážně venkovské – řídké osídlené. Obdobnou strukturu jako severské země má vnitrozemí Španělska, střední část Francie a Irsko. Protikladem je západní část Německa, státy Beneluxu, Švýcarsko a severní polovina Itálie. V evropském měřítku zahrnuje ČR převážně venkovské regiony se střední hustotou osídlení.

Mapa č. 17: Městsko-venkovská populace v Evropě založená na národních klasifikacích

4.3 Harmonizovaná typologie regionů

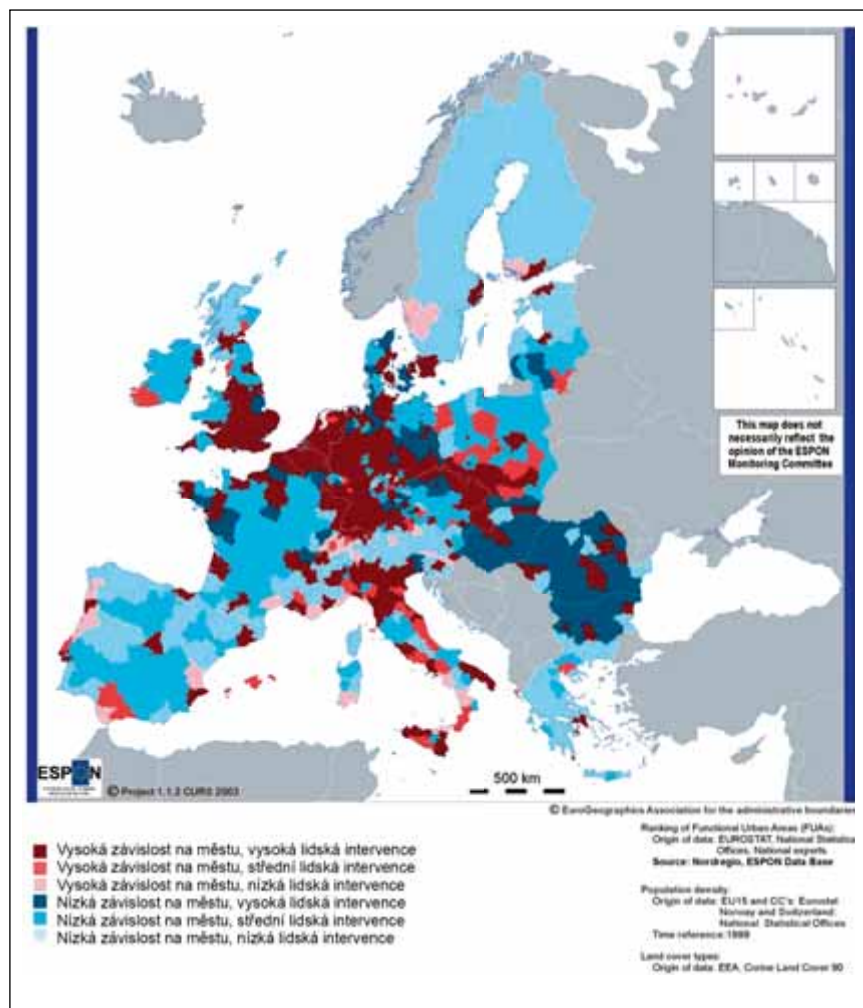
Harmonizovaná typologie je založena na předpokladu dvou základních dimenzí:

- stupni závislosti na městu – stanoveném na základě hustoty populace a postavení vedoucího městského centra v rámci každého NUTS3 regionu,
- stupni lidské intervence – určeném dle relativního podílu zemské plochy k třem základním třídám zemské plochy (zastavěná plocha, zemědělská plocha, ostatní plocha).

Kombinací dvou tříd u *stupně závislosti na městu* a tří kategorií u *stupně lidské intervence* byl získán harmonizovaný model o šesti různých typech regionů dle urbánně-rurálních vztahů.

Faktory	Stupeň		
	Vysoký	Střední	Nízký
Závislost na městu	Úroveň MEGA anebo hustota populace > ØEU	X	Hustota populace < ØEU
Lidská intervence	Podíl zastavěné plochy > ØEU	Podíl zemědělské plochy > ØEU	Podíl ostatní plochy > ØEU

(Pozn. ØEU .... průměr Evropské unie)

Mapa č. 18: Harmonizovaná městsko-venkovská typologie

Na mapě městsko-venkovské typologie, založené na hustotě populace, se na území České republiky vyskytují regiony NUTS3 ve stupni:

- vysoká závislost na městu, vysoká lidská intervence (Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Jihočeský, Olomoucký, Zlínský a Moravskoslezský kraj a Praha),
- nízká závislost na městu, vysoká lidská intervence (Středočeský a Karlovarský kraj),
- nízká závislost na městu, střední lidská intervence (Plzeňský a Jihočeský kraj a kraj Vysočina).

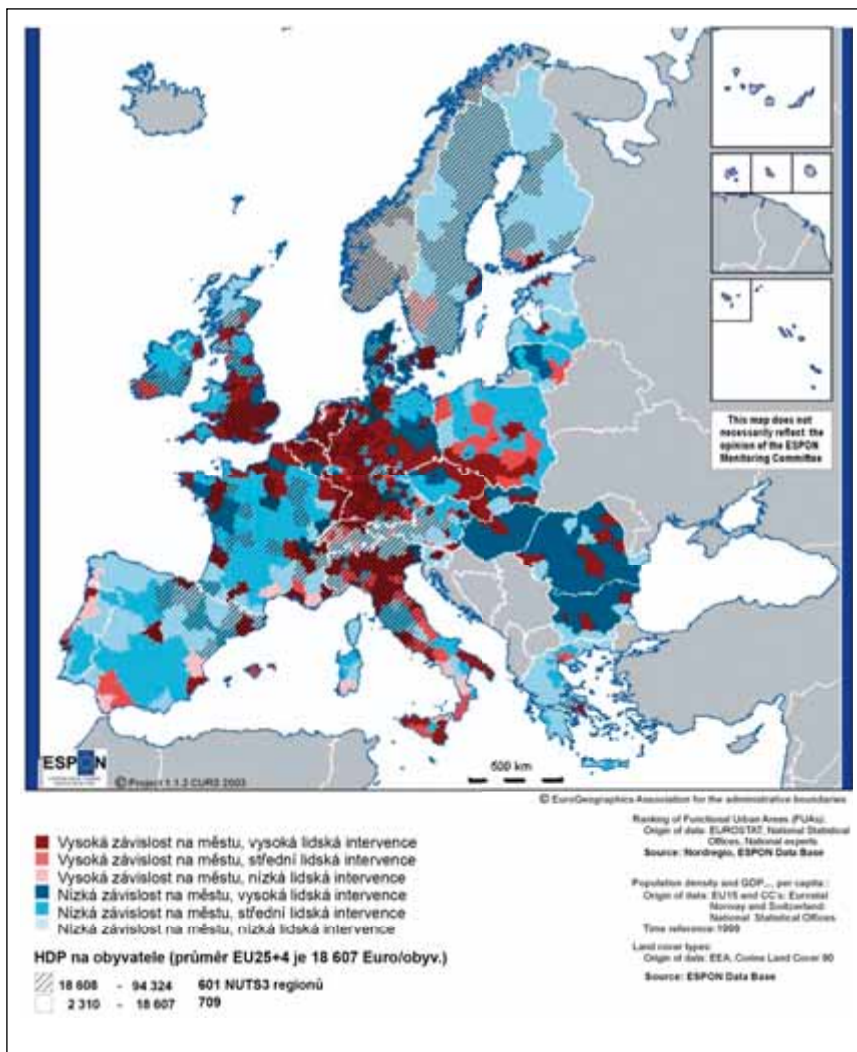
Území ČR se dá z pohledu harmonizované typologie charakterizovat jako rovnoměrně rozložené do tří typů:

- Severní a východní část republiky a Praha – stupeň 1 (vysoká závislost na městu, vysoká lidská intervence) navazuje na stejný typ v sousedním Sasku, Polsku a západním Slovensku. Tato oblast má z uvedeného pohledu srovnatelné podmínky se západní částí Německa, státy Beneluxu, Švýcarska a převážnou částí Anglie.
- Střední Čechy s výjimkou Prahy a nejzápadnější část České republiky s výjimkou Ašského výběžku – stupeň 4 (nízká závislost na městu, vysoká lidská intervence) je oblast srovnatelná s oblastmi Maďarska, Rumunska a Bulharska,
- Oblast jihozápadních a jižních Čech a Vysočiny – stupeň 5 (nízká závislost na městu, střední lidská intervence) je oblast srovnatelná s podstatnou částí Francie.

Harmonizovaná typologie tím, že zahrnuje šest stupňů oproti národní typologii s devíti stupni, má další vypovídací schopnost. Tou je míra různorodosti regionů v relativně malé oblasti. Příkladem je část Německa při západní hranici České republiky nebo jižní polovina Itálie. Česká republika je co do uvedené různorodosti poměrně stejnorodá.

Příkladem využití harmonizované typologie je vyjádření hrubého domácího produktu, který popisuje mapa č. 19.

Průměrný hrubý domácí produkt EU25+4 je 18 607 euro na obyvatele. Zhruba 600 regionů má vyšší než průměrný HDP, zatímco přes 700 regionů, kam spadá i Česká republika, má HDP nižší než průměrný. Z mapy níže je patrné, o které oblasti s vyšším HDP (šikmé šrafování)

Mapa č. 19: HDP na obyvatele v rámci městsko-venkovské typologie

se jedná: Švýcarsko, větší část Itálie a Švédska, podstatná část Dánska, zemí Beneluxu a Velké Británie, západní část Rakouska, jižní část Norska a Finska. Vyšší než průměrný HDP mají dále některé regiony Německa, ojediněle i Francie a Španělska. Státy jako Česká republika, Polsko, Slovensko, pobaltské republiky, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko a Portugalsko nezahrmují ani jediný region s HDP vyšším než je průměr.

Z mapy dále vyplývá, že regionální typ 1 pokrývá pouze 19 % území (29 zemí), ale vyprodukuje 72 % celkového HDP. Regionální typy 5 a 6 (nízká závislost na městu a střední/nízká lidská intervence) zabírají 53 % (22+31) celkové plochy, ale představují pouze 16 % HDP.

Podíl EU 15+1 (vyjma Norska) je 68 % plochy a 77 % celkové populace. Podíl EU10+2 představuje 23 % celkové plochy a 21 % celkové populace. Z hlediska HDP je rozdíl mezi původními členskými státy (EU 15+1) a novými (EU 10+2) znatelný – 95 % HDP je vyprodukováno starými zeměmi, zatímco novými pouze 5 %.

4.4 Strategická doporučení a jejich srovnání se situací v ČR

V závěru projekt Urban-rural relations in Europe uvádí následující doporučení, mj.:

- Zamezení imigrace z měst do venkovských oblastí (zvýšení kvality života ve městech, regenerace brownfields).
- Vytváření nových forem veřejné dopravy – propojení venkovských osídlení s malými a středně velkými městy.
- Investice do infrastruktury a vybavení měst k zajištění teritoriální, sociální a ekonomické efektivity.
- Nalezení nových možností využití venkovských oblastí.
- Ochrana zemědělské půdy, která zabezpečuje lokální produkci potravin.
- Zajištění transparentnosti v územním plánování, zamezení korupci a spekulativnímu jednání.
- Posílení dosud opomíjených zájmů venkovských oblastí v územním plánování.

Při porovnání doporučení z projektu se situací v České republice lze soudit, že naše země, ať ve větší, či menší míře tyto postupy následuje.

Podporuje projekty pro zamezení imigrace z měst, usiluje o regionální a nadregionální dopravní dostupnost, modernizaci infrastruktury, péči o zeleň a její zakládání. Napomáhá rozvoji udržitelného cestovního ruchu na regionální a místní úrovni, prosazuje šetrné využívání krajiny, ekozemědělství, místní produkci potravin, prodej ze dvora a komplexní péči o území. Další snahy směřují do podpory diverzifikace ekonomických činností, živnostenského podnikání, obnovy tradičních řemesel a produkčních odvětví na venkově a v periferních územích. Z pohledu územního plánování věnuje Česká republika pozornost ochraně nezastavěné krajiny a využití ploch přestavby před výstavbou na „zelené louce“. Tím se snaží předejít neúměrnému rozpínání sídel (tzv. „urban sprawl“). Podstatným úkolem je přitom zajistit kvalitní a dostupné bydlení pro všechny obyvatele a vytvořit dostatek pracovních míst (rozvíjení spolupráce veřejného a soukromého sektoru při rekvalifikačních programech, podpora projektů pro koordinaci vzdělávacích, rekvalifikačních a motivačních programů).

V boji proti korupci se Česká republika hodlá zaměřit na zvýšení transparentnosti činnosti veřejné správy. Prostřednictvím právní úpravy mají být stanovena standardní pravidla a optimální nástroje, včetně zavádění povinných hodnocení dopadů regulace a hodnocení korupčních rizik. V oblasti správy firem s majetkovou účastí státu či územ-

ních samosprávných celků se připravují novely příslušných zákonů, zveřejňování informací o nakládání s majetkem státu, veřejných zakázkách, dotacích a grantech.

4.5 Shrnutí

Projekt Urban-rural relations in Europe prokazuje, že se Česká republika ve srovnání s Evropou v posuzovaných ukazatelích drží na průměrných příčkách. Česká republika identifikuje problémy města a venkova a jejich vzájemných vztahů. Řešení se odráží v rozvojových dokumentech, které respektují jak doporučení evropských struktur, tak specifika ČR. Těmi jsou především výrazná rozmanitost osídlení, vysoký stupeň rozdrobenosti venkovských sídel, málo velkých měst a významná role měst malých a středních. Základním společným principem obou pohledů – ČR a Evropy – na vztahy města a venkova je udržitelný rozvoj a upevňování územní soudržnosti. Předpokladem pro vytváření efektivních územních sítí je harmonický vyvážený rozvoj území a snižování vzájemných rozdílů mezi regio-

ny. Dosažení vyváženého polycentrického rozvoje je reálné posílením partnerství a spolupráce mezi venkovem, jeho mikroregionálními centry a městy, dále zvýšením odpovědnosti a udržitelnosti při nakládání s krajinou, půdou, lesem a vodami a osobitými hodnotami měst a obcí. Zvyšování kvality území lze zabezpečit vedle účinného strategického a územního plánování také systémem vícezdrojového financování obcí a krajů.

Aktuálním důležitým dokumentem pro rozvoj ČR je dokument schválený roku 2010, nazvaný **Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky**. Obrazem vysokého potenciálu, možností a cílů České republiky v rámci Evropy jsou záměry a cíle **Strategie regionálního rozvoje České republiky** jako hlavního dokumentu politiky regionálního rozvoje. Strategie regionálního rozvoje tak představuje orientaci pro budoucí programy regionálního rozvoje na centrální i regionální úrovni, komplementární s regionální politikou Evropské unie.